

Zondag 4 oktober 2020, Pauluskerk, 10.30 uur

lezing Oude Testament: Jesaja 56: 1 - 8

lezingen Nieuwe Testament:

- Romeinen 11: 13 - 15
- Mattheus 15: 21 - 28

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Ergens bij horen, ergens deel van uitmaken, dat willen wij mensen graag. Alleen zijn, voortdurend op jezelf aangewezen, dat is niks. Zie corona en haar gevolgen. Ergens bij horen. Dat zit diep in onze vezels. Door en door sociale wezens zijn wij, blijkt steeds duidelijker. Een gemeenschap, een vereniging, een club, een actiegroep, om bij te horen. Je doet mee en zet je ervoor in. Tegelijk geeft zo'n groep ook terug. Gezelligheid, samenzijn, een doel hebben. Jij krijgt er een plaats. En het belangrijkste is: jij krijgt er erkenning. Erkenning in wie jij bent en wat jij kunt bijdragen. Kortom in een gemeenschap, in een groep, door de ogen van anderen, word je pas iemand. Zonder dat gaat het niet. Groepen of gemeenschappen doen mensen wel. Als het zo gaat tenminste. Maar gemeenschappen kunnen ook niet wel doen. De geschiedenis van de mensen is er vol van. Door de eeuwen heen altijd weer voorbeelden van gemeenschappen of groepen, die zich apart gingen voelen, beter dan anderen. Wij zijn de besten, de slimsten, de mooisten en dus meer dan anderen. Voor ons gelden dus ook andere regels, weet je. Fascisme heet dat. Fascisme, dat staat voor een levenshouding, waarin een groep mensen zichzelf afzondert en zich meer gaat voelen. En van daaruit anderen discrimineert of kleineert, om wat voor reden dan ook. Fascisme, zo denken en doen, is de grondoorzaak, denk ik, van bijna alle problemen in de wereld. Zeker in de wereld van nu. Je houdt mijn hart vast, als je zie wat er allemaal gebeurt op dit moment. Het is de oorzaak van racisme, zie de VS van Trump en Nederland, tribalisme, zie Soedan, nepotisme, zie het Rusland van Poetin, apartheid, zie Israël. Het heeft steeds weer een andere naam, maar het is steeds hetzelfde. Mensen, groepen, die zich gedragen alsof zij God zelf zijn op aarde.

Ziedaar het dilemma van vanmorgen. Mensen in groepen. En wat van die groepen uitgaat. Of kan uitgaan. Aan de ene kant, sociaal verband is nodig. Aan de andere kant, het gevaar op ontsporing is groot, juist bij groepen. Vooral bij groepen, die belang hebben bij het bewaren van een status quo van

ongelijkheid en discriminatie, om hun eigen positie niet te hoeven opgeven. De teksten van vanmorgen laten alle drie heel helder zien wat er allemaal mis gaat, als groepen of de groep die het voor het zeggen heeft, zichzelf gaan afzonderen. En ze doen dat elk voor hun eigen tijd. In de tekst uit Jesaja gaat om de vreemdelingen - hoe herkenbaar, zie Moria - en die andere groep die toen maatschappelijk niets voorstelde: de castraten. Ook niks nieuws. "Mannen die onvruchtbaar zijn", hoorden we daarnet. Mietjes dus, niet tot de daad in staat. Bij Paulus gaat om een andere discussie, maar eigenlijk om hetzelfde punt. De God van de bijbel is universeel. En dus "God" van alles en iedereen. De joodse mensen in Paulus' tijd, ook de christenen uit de joden, kunnen dus niet volhouden, dat God er niet zou zijn voor de niet-joodse mensen. Met alle consequenties, die dat heeft, maatschappelijk, politiek en religieus. God is er voor iedereen, zonder uitzondering. Dat is Paulus' grote punt. Hetzelfde speelt in de tekst uit Mattheüs, waarin de jood Jezus wordt geconfronteerd met een indringend verzoek om hulp voor haar dochter van een niet-joodse vrouw. En daarom de vraag van vanmorgen: wat wordt er in die teksten nou precies gezegd over ongelijkheid en discriminatie ? Over fascisme dus ? En wat wordt er aangedragen om dat altijd weer de kop opstekende monster van het fascisme die kop af te hakken ? Daarover vanmorgen, in vier blokjes.

Eén. Ik weet niet hoe het voor jullie was daarnet bij het horen. Maar het verhaal uit Mattheüs lijkt van onverklaarbaarheden en onverkwikkelijkheden aan elkaar te hangen. Jezus wijkt uit naar niet-joods gebied, een streek waar niemand hem kent. Hij komt een hem onbekende niet-joodse vrouw tegen. Die spreekt hem aan met de typisch joodse titel "zoon van David" en vraagt om hulp. Jezus ontwijkt haar eerst. Begint vervolgens een gesprek over brood, dat totaal uit de lucht komt vallen. En geeft uiteindelijk die vrouw toch haar zin ! En dan de onverkwikkelijkheden. Je denkt - zeker als je het voor het eerst hoort - wat is Jezus hier bot en onvriendelijk ! En waarom in vredesnaam. Ze is vasthoudend, die vrouw, jazekeer. Maar ze heeft Jezus toch niks misdaan ! En dan de leerlingen. Ook die zijn bot. Die weten niets beters te verzinnen dan scheiding. Wegsturen, dat lastige schreeuwende vrouwmens ! Waarover gaat dit verhaal in 's hemelsnaam ?

Twee. Het verhaal over Jezus` uitwijken naar Tyrus en Sidon en zijn ontmoeting met die vrouw staat niet op zichzelf. Het maakt deel uit van een groter geheel. Dat speelt, nadat Jezus heeft gehoord over de gruwelijke moord op Johannes de Doper door koning Herodes. En nadat hij heeft gehoord, dat ook

hijzelf inmiddels in de picture is bij diezelfde koning Herodes. Dat is de reden, dat Jezus zich terug trekt naar de streek aan de kust van de Middellandse Zee. En daarmee komt de vraag naar hoe kijk jijzelf eigenlijk naar anderen pas echt op scherp. Hoe handelt Jezus nou zelf ? Nu een niet-joodse vrouw, op niet-joods grondgebied, een beroep doet op zijn hulp en steun ? Beschouwt Jezus zichzelf, als het erop aan komt, ook als behorend tot de groep van mensen die fascistisch denken: wij eerst, jullie niet. Of juist niet ? Want, je zou het op het eerste gezicht wel zeggen.

Centraal in dat grotere stuk van Mattheüs staan de woorden: brood en eten. Rondom het verhaal van vanmorgen twee verhalen over het geven van brood aan grote menigten mensen. Jezus laat daar zijn leerlingen zien hoe je àlle mensen te eten geeft. Zonder onderscheid. Hoe dus iedereen op aarde kan leven. Dat je geen scheiding moet maken tussen mensen door ze aan hun lot over te laten. Maar dat leven volgens het Koninkrijk betekent, dat je mensen alleen dan weer naar huis stuurt, wanneer je hun nood hebt gelenigd door ze te eten te geven. En eten is leven. En vooral: dat je de scheiding tussen mensen opheft, en dan echt, als je leven - brood - met elkaar deelt. Als je doet delen in de middelen die jijzelf ter beschikking hebt. Ook al is dat maar heel weinig. Vijf broden, twee vissen. Dan doet iedereen mee en komt niemand tekort. Datzelfde punt speelt in de discussie tussen Jezus en de Farizeeën, die vlak aan de scène van vanmorgen vooraf gaat. Daar gaat het op het eerste gezicht om de vraag of je - ook ritueel - je handen moet wassen voor het eten. Maar eigenlijk gaat het om iets anders. Om een heel wezenlijke vraag, bijbels gesproken. De vraag wie jij als gastheer tot jouw maaltijd wilt toelaten. Alleen die mensen die hun handen wassen: de reinen. Zeg maar, mensen van jouw eigen soort. Of ook de onreinen ? De mensen die dat niet doen of niet kunnen doen. Om wat voor reden dan ook. Alleen de reinen, vonden de Farizeeën. Zij zelf dus en hun soort mensen. Met zo hun godsdienst uitleggen en zo denken - dus eigenlijk fascistisch - werkten de Farizeeën actief ongelijkheid en discriminatie in hun godsdienst en hun samenleving in de hand. Want daarover gaat. Ons soort wel, andere soorten niet. En dan vooral die mensen die Jezus in het verhaal van vanmorgen de verloren schapen van het volk Israël noemt. Scheiding, apartheid, dus, tussen de mensen die - geestelijk en financieel - wel in staat waren om aan al die regels en voorschriften, het soort leven van de Farizeeën te voldoen. En de mensen die dat niet konden. "Dat volk dat de wet niet kent", zeiden de Farizeeën schamper. De armen, de mensen met schulden, de kleine boeren, de zieken en de vrouwen veroordeeld vaak tot prostitutie. Brood en eten dus als de toespitsing op de kernvraag, ook nu nog steeds: wie laat wij

tot onze maaltijd toe ? Lees tot onze samenleving. Tot alles wat een mens maar nodig heeft om te leven. Dàt is de setting voor het verhaal over de ontmoeting van Jezus met de vrouw uit Tyrus en Sidon. Brood en eten, zij staan voor leven, bijbels gesproken. En leven wordt pas echt mogelijk, als wij, jullie en ik, bereid zijn om de scheidingen tussen mensen op te heffen. Dus niet de verschillen, want die zijn er. Maar de scheidingen. Bereid om anderen te zoeken, om je leven te delen met anderen, om brood en eten te zijn voor anderen. Ongeacht kleur, afkomst, godsdienst, sekse en gender of wat dan ook dat mensen kunnen verzinnen om zichzelf en hun eigen groep verheven te voelen boven anderen. Dàt is Jezus punt hier. Brood des levens zijn voor een ander. Dáár gaat het om. Bijbels gesproken. Dat is koninkrijk. Dat is de richting, die we op moeten. Daarmee, hoe lastig in de praktijk van ons leven ook, wordt elke scheiding, elke apartheid waar ook ter wereld bedreven radicaal afgewezen en opgeheven. Dat is het grote bijbelse punt.

Drie. Dat was de setting. Nou het verhaal zelf. Jezus trekt zich terug in de niet-joodse streek van Tyrus en Sidon. Hij duikt onder. Plotseling een vrouw. Die hem toeschreeuwt. De vertaling is braaf met roepen. Er staat schreeuwen. Dat is vervelend. Mattheus noemt haar bovendien uitdrukkelijk een niet-joodse vrouw. En daarmee zet hij de zaak verder op scherp. Want juist een niet-joodse vrouw spreekt Jezus aan met een van zijn joodse titels. Jezus heeft het niet op die titels. De enige die hij zelf gebruikt is Mensenzoon. En dat is meer dan veelzeggend. Hij verbiedt een aantal malen uitdrukkelijk ook de titel Messias, Christus. Maar tegen deze titel: zoon van David, heeft hij helemaal bezwaar. Vanwege alle nostalgische, nationalistische beelden die dat "David" oproept. Een machtig Israël van lang geleden. Strijd tegen de Romeinse bezetting, Israël weer voor de joden. Dat soort politieke idealen. Maar er is nog meer. Stel, je bent ergens in een ander land of op een ander continent en een totaal onbekende spreekt jou aan met hé, witte, hé, zwarte, of hé, westerling, of hé, Hollander ? Wie van ons zou niet net zo reageren als Jezus in het verhaal ? Het is het beste iemand die je zo aanspreekt maar even te negeren. De vrouw kwalificeert Jezus direct als behorend tot een groep: jood. Van begin af aan, in haar allereerste zin. En dus: wie is hier nou eigenlijk bot ? Jezus of die vrouw ? En dan begrijp je ook waarom Jezus tegen zijn leerlingen zegt: "Ik ben alleen gezonden naar de verloren schapen van het volk Israel". Dat betekent: zij noemt me een jood, waarom zou ik mij inlaten met iemand die zo doet ?! En Jezus trekt vervolgens dat groepsdenken, denken in scheidingen, consequent door, als hij

de niet-joden, heidenen, honden noemt. Letterlijk staat er "hondjes". Dus niet die vieze honden van de straat, maar de honden die wij mensen in huis hebben. Nette huishonden, zal ik maar zeggen. Hij zegt: "Je moet het brood voor de kinderen niet aan de hondjes voeren". Dat betekent: als jij mij zoon van David - jood - noemt, noem ik jou, niet-jood, hond. Jezus geeft die vrouw dus lik op stuk. Om haar duidelijk te maken hoe scheidend en afstotend het werkt als een ander jou aanspreekt, niet als persoon, maar als lid van een groep. En dan, daarna, verandert het gesprek van karakter. Op de een of andere manier dringt tot die vrouw door, dat zij het was die begon met mensen in te delen. Met scheidingstaal, met groepen en categorieën. Niet Jezus. Haar reactie is niet voor de poes en spreekt boekdelen: "Inderdaad, heer. Maar er vallen ook stukjes brood onder de tafel. En die mogen de hondjes opeten". En die uitspraak geeft aan wat eigenlijk haar kijk op de zaak is. Ze zegt zoiets als: "Inderdaad, heer, maar hebben honden dan helemaal geen rechten in een familiehuis ? Kruiden zijn toch ook brood om te leven ?" Dat wil zeggen: worden joden en niet-joden niet beiden gevoed door God ? En met die woorden laat zij zien, dat zij het denken in groepen ook verre overstijgt. En het is op dat ogenblik, dat er voor Jezus ruimte is om zijn eigen uitspraken over het zijn van brood en eten ook zelf in praktijk te brengen. Wie vastzit in het denken in aparte groepen en categorieën - en hoeveel mensen zitten dat niet vandaag de dag ! -, kan voor het vinden van wegen uit fascistische manieren denken in onze samenleving niets betekenen. Wie mensen ziet als leden van een grote familie, waarvan alle mensen deel uitmaken, kan ook zijn of haar eigen grenzen en beperkingen overstijgen. Helemaal in lijn met dat universele van de hele bijbel: God is er voor alle mensen. En wij dus ook voor elkaar. Waar dat gebeurt, worden mensen zuster en broeder van elkaar en genezen ook hun kinderen van het scheidingsdenken, hun dochters en hun zonen. Als bij toverslag, van het ene op het andere moment.

Vier en tot slot. Wij mensen leven in groepen, kleiner en groter. Dat is goed, dat is nodig. Zonder dat geen menselijk leven. Anders wordt het wanneer groepen zich gaan gedragen als apart, verheven boven anderen. Dan gaat het fout. Dan gaat het leven dood. Afzondering, apartheid, ik wel, jij niet, ze richten onze samenlevingen te gronde, als geheel. Ook nu. Dat is de hele bijbel door de grote rode draad, in Jesaja, bij Paulus, in Mattheus. Zij zijn een grote, bijbelse oproep om dat juist niet te doen. Niet in Nederland, waar het denken in betere en mindere groepen de laatste jaren hand over hand toeneemt en de verhoudingen onder druk zet, ook in de politiek. Doe dat niet, zegt de bijbel, ook niet in Europa,

waar vluchtelingen worden behandeld als oud-vuil. Ook niet in de Verenigde Staten, waar zwarte mensen door de witte dominante groep al eeuwen worden gezien als en gemaakt tot derde-rangs en minderwaardige mensen. Steeds weer ook benadrukt de bijbel, dat er verschillen tussen mensen zijn, zoals in Mattheus en Paulus tussen joden en niet-joden. Zoals nu ook tussen zwarte en witte mensen, tussen vrouwen en mannen, tussen homo's en hetero's en transgenders, tussen witte en zwarte mensen van hier en arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa, tussen witte en zwarte mensen van hier en vluchtelingen en arbeidsmigranten uit de landen van Afrika en Azië. Ze zijn er die verschillen, neem ze serieus, maar laat ze nooit aanleiding zijn om anderen de maat te nemen en jezelf beter te achten dan wie dan ook. Met elkaar samenleven is nooit assimileren, weg met de verschillen. Dat kan niet, dat gaat niet. De bijbelse oplossing is een totaal andere. Neem de verschillen serieus en stel mensen juist met al hun verschillen in dienst van iets dat veel groter en sterker en inspirerender is dan wat een groep apart voor elkaar kan krijgen. Droom van een samenleving van vrede en recht voor allen en laat je door zo'n toekomst inspireren en leiden voor wat te doen vandaag. Altijd weer die beweging in de bijbel: zo kan het zijn, zonder pijn, zonder ellende, zonder verdeeldheid, mensen samen. In de bijbel heet dat: beloofd land, koninkrijk van God, nieuw Jeruzalem. Steeds weer hetzelfde: het gaat om een samenleving van allen voor allen. Daarom gaat het bijbels gesproken altijd. En de bijbelse beweging daarheen is ook steeds hetzelfde. Als dat kan, als dat ons is beloofd, als dat de toekomst is, zet dan vandaag de eerste stap daarheen, met elkaar. Wacht niet, doe het, direct. En houd dat vol, lang en met al je energie. En dan ? "Dan zullen alle mensen opstaan uit de dood, van afscheiding en apartheid, en begint "eeuwig" leven. Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 4 oktober 2020